

Glimt fra livet i og rundt Vågan Prestegård på tredve– og førtitallet

Av Willy L. Olsen, Montreal

Her kommer andre del av Willy L. Olsens artikkel fra livet i Kortvika og Kirkvågen.

Willy L. Olsen, f. i Kabelvåg 1931. Arbeidet hos Erdahl i Kabelvåg, selvfangst ved Newfoundland, Nord-Norges salgslag på Mo, Fellesslakteriet og Gilde i Oslo. Emigrerte til Canada i 1992. Bosatt i Montreal. Pasjonert sjakkspiller, norgesmester for senior (over 60 år) i 1999.

Mot slutten av trettitallet var arbeidsløsheten på sterkt vikende front. Folk fikk igjen penger mellom hendene, noe også vi barn merket oss. Jeg kan godt huske hvor glad min bestemor ble da hun mottok kr. 30,- i alderspensjon. Hun ga meg omgående 50 øre i lommepenger, og med denne veldige summen kjøpte jeg en stor pose med bringebærsukkertøy “på baksia” hos ho Lea Jacobsen. Hver fredag kom far hjem med fylt lønningspose, og det ble råd til å handle sko og nye klær. Min søster og jeg, og begge småsøsknene Viggo og Harald, fikk både sparkstøtting og nye ranværingsski, og søndagsmiddagene var alltid kjøtt av ett eller annet slag. Anskaffelse av en Telefunken Tenor Folkemottager åpnet opp for den store verden, og det første

programmet jeg hørte, var fiskerimeldingene fra Bergen. Og da lurte jeg svært på hva denne “mussa’n” egentlig var for noe.

Barnetimen med Onkel Einar, Truls og Oscar ble veldig populære, og legendariske sportsreporter “Niff” ga oss sansen for fotball-landskamper og skøyte løp. Hauk Aabel, Lalla Carlsen, Juster og Diesen skapte også fest i stua. Men det nye mediet brakte og meldinger om truende farer. En kveld så jeg far sitte klistret til radioen, mens han på mellombølgen lyttet til en røst som beljet og skrek, hvoretter vi kunne høre tordnende applaus fra store folkemasser som ropte: ”Sieg Heil!” Far fortalte oss om Adolf Hitler, og avsluttet med å si: “Denne mannen må jo være gal”, og det fikk han jo rett i.

Opptakten til andre verdenskrig, som startet høsten 1939, er vel kjent. Og 9. april 1940 ble Norge invadert av tyske stridskrefter, som resulterte i vel fem års okkupasjon. Jeg var knapt ti år da dette hendte, og her følger noe av hva jeg husker fra den tiden.

Om morgenen invasjonssdagen, våknet vi til sterk vind og snøfokk, et riktig ufyselig vær. Meldingen om krigen var mottatt over radio, og de voksne ble veldig alvorlige. Vi kunne rett som det var høre flydur, og av og til hørtes spredte kanondrønn ute fra fjorden.

Kortvika tidlig på 1900-tallet.

Men størst inntrykk gjorde den triste meldingen om at min mors barndomsvenninne, Anna Pettersen i Åvika, var gått bort i løpet av natten.

Far var på anleggsarbeid i Rørvika, og rakk først hjem noen dager senere.

Jeg kan ikke huske at vi gikk til skolen den dagen, men et par dager etter tok mor meg med til fru jordmor Solberg på Tollefsneset for å avlese koppevaksinen. Aprilsolen skinte fra en skyfri himmel, og snøfonnene lå høye langs veien. På tilbaketuren, i Mathisvika, møtte vi Ragnvald Arntzen, sportskledd, med ryggsekk og en Krag-Jørgensen som han bar over skuldrene. Han fortalte at fra dampskipskaia ventet det ham skyss til Narvikfronten.

I Kabelvåg ble det etablert et flyalarmsystem som blant annet gikk ut på at det var fast observasjonsvakt på Stornakken og i kirketårnet. Når fly

ble observert, ble det kimet med kirkeklokkene, samtidig som brann sirenen i Kabelvåg tok til å ule. Sistnevnte varslingsmetode skapte en nifs stemning blant folk. Gjennom Bodøkringkasteren ble vi tidlig orientert om at mange norske byer allerede hadde vært utsatt for tysk terrorbombing, og vi følte oss derfor slett ikke trygge.

Ute fra fjorden kunne vi høre kanonade fra krigsskip og tunge drønn fra mineekspløsjoner. Den fargerike Kabelvågoriginalen Oscar, kunne således fortelle at han forleden, vest av Moholmen, hadde vært vitne til "en frøktelig karbonade!" Foreldrene til Gunnar Tysnes på Nausthalsen, eide ei hytte med stor veranda, som lå på en høyde like ovenfor huset deres, og der var vi en hel guttegjeng som ofte samlet oss i de klare april- og maidagene. Ved hjelp av en gammel langkikkert, hadde vi fint utsyn over fjorden, hvor vi stadig observert

krigsskip som passerte til og fra Narvikområdet. Da hendte det rett som det var at de ble angrepet av tyske fly, og vi kunne se røykdotter fra luftverngranater som eksploderte. Velkjent ble også summingen av de ikke helt moderne, dobbeltdekkede britiske jagerflyene, som kom fra det britiske hangarskipet Glorious, som krysset utenfor Lofoten og Vesterålen. Glorious ble forøvrig senket av Scharnhorst og Gneisenhau 8.juni.

En dag hørte jeg knallende kanonskudd fra farvannet like utenfor Kirkvågen. For å få bedre oversikt, løp jeg opp på Grotten, hvorfra jeg så ei mellomstor motorskøyte, med kanon i baugen, som fyrte av flere salver mot en av de store kullfyrte lokalbåtene. Sistnevnte, som delvis søkte ly bak Eistan og Sauholmen, besvarte ilden, og det oppsto en heftig kanonduell. Etter en stund forsvant de begge, men senere fikk vi melding om at det hele hadde berodd på en slem misforståelse mellom de norske vaktbåtene, som desverre kostet livet til en av mannskapet på fiskeskøyta.

Noen dager etter hadde Torgeir Simonsen og jeg lånt kjeksene til far for å dorge taregjedd ute på vågen.

Vel kommet ut, fikk vi øye på en britisk tråler, som utstyrt med diverse bestykning, patruljerte i ytterleia, like utenfor Kløfterskjæret og Stabben. Med ett hørte vi flydur, og ute fra fjorden så vi et moderne kampfly som nærmet seg i stor fart. Vi ante fare, fossrodde og fortøyde kjeksene ved Storkortvikholmen, og la oss i ly nær toppen, hvor vi i spenning fulgte med i det som da hendte.

I et par - tre hundre meters høyde tok flyet kurs mot tråleren, og ble omgående møtt med energisk ild, både fra maskinkanon og maskingevær. Plutselig hørte vi sterk rusing fra flymotorene, som ga en gjennomskjærende lyd, og vi så flyet stupe nesten loddrett ned mot sitt mål. Og akkurat da det rettet seg opp, slapp det en bombe, eller kanskje var det flere, som eksploderte like ved siden av tråleren som nesten forsvant i kaskader av sjøsprøyt! Vi skjønte at det måtte være en tysk Stuka som var i aksjon. Så derfor, da den

tok en sving rett over oss, krøkte vi oss godt ned. Vi gløttet opp, og da kunne vi skimte piloten, - og det spesielle tyske korset.

Stuka'n ruste motorene og angrep igjen, og det samme gjentok seg, - den hverken traff eller ble truffet, og avsluttet med en siste rekognoseringsrunde, før den skyndsomt forsvant i sørøstlig retning.

Arbeidet på riksveien i Rørvika ble innstilt straks etter krigsutbruddet, og far startet opp med hjemmefiske. Vi samlet også opp en del rekved, som vi saget og hugget opp. Med krig i landet gjaldt det å være mest mulig selvforsynt.

En dag utenfor Tennholmene, fant vi en halv kasse appelsiner som kom rekende. Jeg ytret noe til far om at disse vel måtte være ødelagte av det salte sjøvannet, og at de neppe kunne spises. Men han tok uten nølen en appelsin og rensket av skallet. Etter å ha spist den med største velbehag, rakte han meg en, og sa at "Moder natur" nok visste å beskytte frukten og steinene på beste måte, - også mot saltvann.

Via Bodø Kringkaster og BBC's norske nyhetstjeneste i London, lærte vi om krigens gang. Framgangene på Narvikfronten ga optimisme blant folk, særlig da vi hørte at tyskerne nesten var fordrevet over svenskegrensen. Men da vi en maidag hørte hallomannen oppfordre folk i Bodø om hjelp til å grave skyttergraver rundt byen for å møte den tyske frammarsjen, ble far veldig betenkt.

Snart begynte butikkene i Kabelvåg å gå tomme for enkelte varer. Men av og til kunne vi kjøpe britisk margarin som hadde en sterk, kunstig gulffarge, eller boksmelk og corned beef, hvor emballasjen hadde påtrykket engelsk tekst. Men dette var forsyninger først og fremst tiltent britiske styrker, og kvantumene var heller beskjedne. Men ryktet om at slike varer hadde ankommet hos Mariussen eller Brækkans Enke, førte straks til lange køer, et fenomen vi senere måtte venne oss til, i fem lange år. Men senere var vi heldige som hadde Sæthereng senior til å holde orden i enhver kø som måtte oppstå. Han utviste en naturlig autoritet, og folk lærte seg

Sigmund Næss og Arne Bang i 1943. Bildet er dessverre sterkt beskadiget, men vi har klart å reparere det så godt som mulig.

fort å etterfølge hans ordrer, som ble gitt med tordenrøst!

De voksne samlet seg ofte på gater og streder for å høre nytt om krigen, eller for å diskutere ville rykter om jageren "Sleipners" siste bragder. Siste nytt om konge og regjering var også populære temaer, mens man reagerte med avsky når Quislings navn ble nevnt.

En ettermiddag en av de første junidagene gikk flyalarmen igjen, og fra vest så vi et kjempemessig firemotors fly som i relativ langsom fart passerte rett over huset vårt i ca. tre – fire hundre meters høyde. Vi trodde først det var et vennligsinnet britisk fly, men da vi tydelig kunne se at bomber begynte å falle over Svolve, visste vi bedre, og var raske til å søke tilflukt i kløften under "Grotten". Og mens bombeflyet forsvant i retning sydover, kunne vi se en svær, svart røyksøyle stige til værs bak Urstabben, og vi skjønnte av det at oljetankanleggene i Svolve måtte være truffet.

Alt dette var jo skremmende saker, men likevel er det en episode som gjorde sterkt inntrykk, og som jeg sent vil glemme, nemlig da jeg fra tunet hjemme så Arne Bang, den gang ni og et halvt år gammel, stikke hodet ut av en luke i kirketårnet, for så uten nølen å klatre helt opp

til kuppelen under spiret. Fra denne svimlende høyden tok han seg god tid til å beundre den fine utsikten, før han rolig, og meget behersket, fant samme veien tilbake igjen!

I begynnelsen av juni fortsatte det fine været. Far og jeg holdt oss stadig orienterte om utviklingen på de forskjellige fronter, både hjemme i Norge og ute i Europa.

Stadig vekk måtte jeg fram med geografiboken, slik at vi kunne tegne opp frontlinjene etter hvert som de forflyttet seg. Selv om tyskerne hadde framgang nesten overalt, kom det oppmuntrende meldinger fra Narvikområdet om at byen var gjenerobret, og at tyskerne nesten var kastet over svenskegrensen. Folk trøstet seg også med fantastiske historier om den tapre Altabaljonen og jageren Sleipners fantastiske bragder, samt av det faktum at de tyske marinestyrkene her nord var fullstendig tilintetgjorte – eller styrt på land.

Stor ble derfor skuffelsen den syvende juni, da meldingen kom om at Norge hadde kapitulert, og at konge og regjering var på vei til England.

Det var tradisjon å starte torving så fort telen hadde gått av myrene, og like etter kapitulasjonen startet far på torvmyra, som lå et par hundre meter nordøst av Simonsenhuset. Familien vår hadde hatt hevd på torving her i minst hundre år, og myra var djup og fin, og hadde også "stein-torv" av beste kvalitet. Far hyrte Sigmund Morfjord, en staut ungdom fra Kabelvåg, som tragisk nok gikk bort etter en lungebetennelse, visstnok påfølgende høst. I løpet av godt og vel en ukes tid, var det kjørt ut tre-fire tusen lomp. Av disse "skar" jeg en stor del. Om ettermiddagen kom mor sammen med mine småsøsken, opp med kaffe og ettermiddagsmat, og da hadde vi alle en kosestund under fri himmel. Deretter deltok hele familien med å reise torv. Og torvtørken var god, så vi kunne etter noen dager stable torven i "muer" for videre tørking. Eller ved hjelp av trebåre eller trillebår, bringe den knusktørre torven inn i en av de to torvsjøene vi hadde. Alt dette var tungt arbeid, og ofte var vi både svette og avbalet. Da hendte det at far ytret

noe om at det var nå rart med denne torven, den varmet ikke bare når den kom i ovnen, men kanskje vel så mye før den kom så langt. Og det kunne faktisk jeg skrive under på, for noen ganger, når far ikke var hjemme, hendte det at jeg måtte ta ryggsekken hans og bære ned en ladning torv fra torvsjøen, en distanse på ca. en halv kilometer. Dette var ingen spøk for en spinkel guttunge, og jeg ble fort både varm og trøtt. Halvveis nede hvilte jeg gjerne på en spesiell stein, hvorfra jeg hadde innsyn til ei mørk bergkløft på venstre side, hvor i følge bestemor, en mann hadde hengt seg. Dette faktum fikk meg ofte til å grøsse, og skyndsomt haste videre.

I løpet av forsommeren 1940 ankom en mindre kontingent tyskere til Kabelvåg, og innlosjerte seg bl.a. i sløydbygningen på Finneset og i en brakke hos Statens Havnevesen. Forsamlingslokalet "Arbeideren" ble også rekvirert, hvilket medførte at folkeskolen for en periode mistet gymnastikklokalet. Kanskje litt uventet rekvirerte de prestegårdens anneksbygg for en kortere tid, og brukte peisestuen som soveplass. For guttegjengen som sognet til prestegårdsområdet, var dette spennende saker, og vi fulgte interessant med i soldatenes gjøren og laden.

Vi merket oss at de fleste var ganske unge. Det ble sagt at de kom fra Østerrike og at de var alpejegere. Spiriten og humøret deres var på topp, og de lo, sang og jodlet ofte. Kanskje ikke så rart, for på den tiden hette det seg at "Tyskland" seirer på alle fronter.

Om høsten kom så beskjeden om at radioapparatene måtte innleveres, og da ble det slutt med å lytte på London, og folk flest måtte nøye seg med Lofotposten, som alle visste var strengt sensurert, og dessuten var spekket med nazipropaganda. Rasjoneringen av matvarer og nødvendighetsartikler ble strammet til, og overalt, på stolper og vegger kom det fargerike plakater som forherliget "herrefolket", og da gjerne med en advarsel om at "Skutt blir den" o.s.v. Folk var engstelig for matforsyningen, og de fleste som hadde råd, sørget for å opparbeide seg et lite lager. Tobakk, kaffe og te ble således typiske hamstringsvarer.

Tyskerne innførte strikt blanding av husvin-der, og bilene måtte ha delvis tildekte lyskastere. Og situasjonen med konge og regjering i eksil, og i tillegg dårlige nyheter fra alle fronter, gjorde sitt til at høsten 1940 følte ekstra mørk og tung.

Arbeidet på riksveien var innstilt, og far ble arbeidsledig. Sist i februar 1941 så han seg nødt til, sammen med Alf Pettersen fra Åvika, å ta jobb på et tunnelprosjekt tilknyttet Nordlandsbanen, i Elsfjord, sør for Mo i Rana. Igjen var mor alene med ansvaret for oss barna.

Maren Susanne lå i den andre enden av huset og kjempet med døden. Prost Skjeseth hadde for lengst vært på besøk og gitt henne sakramentene. Han ga henne samtidig komplement for at det ikke fantes et eneste hvitt hår i hennes kullsorte manke. Det siste forsto jeg at hun hadde satt stor pris på.

Mor måtte, i tillegg til hennes mange andre gjøremål, også hjelpe til med å stelle og våke over den gamle. Sent en natt, våknet jeg ved at mor kom inn på loftsrommet hvor jeg lå. Alvorlig og trist berettet hun at bestemor var gått bort, og at hun endelig var befridd sine lidelser.

Noen dager etter opprant 4. mars, en dato som lofotfolk av min generasjon alltid vil huske. Dagen opprant med solskinn og kald østavind. Hjemme våknet vi til en voldsom kanontorden, som fikk vindusrutene til å klirre. Og da mor og jeg tittet ut av vinduet, så vi tre destroyere og ett troppetransportskip passere ute på Hølla. Jeg kunne se røyken fra de store kanonene når salvene ble avfyrt, samtidig som jeg ganske tydelig kunne se de store prosjektilene der de i en krum bane føyk innover, retning Svolve. Først etter noen lange sekunder nådde de voldsomme smellene fra de store skipskanonene fram til oss, med en styrke som var veldig skremmende. Mor var oppskaket, og mine små søsken begynte å gråte. For første, og forhåpentlig siste gang, opplevde jeg at skrekken fikk mine tenner til å klappe i munnen.

Etter ganske kort tid forsvant krigsfartøyene inn mot Svolve og ut av bildet, og kanonaden stilnet av. Fra Svolvestraktene kunne vi se røyk,

Til venstre våningshuset som Ingvald Arntsen lot oppføre først på 1930-tallet. Til høyre Sofus Næss sitt hus, også det oppført på 1930-tallet. På haugen bak Arntsenhuset hadde tyskerne plassert en kraftig lyskaster, en av de tre som de hadde i området. Foto: Willy L. Olsen.

og dessuten masse mennesker som til fots og på sparkstøtting forsvant opp Kortvikstien, retning Svolvær. Etter å ha fått summet meg og spist, hev jeg meg på sparken, og dro til toppen av Osanbakken. Sammen med mange andre nysgjerrige så jeg tankanlegg som brant, dessuten fryseriskipet S/S Hamburg liggende halvt på siden, og delvis under vann. I tillegg skimtet vi deler av et par mindre skip som også var senket. Men østavinden var bitende kald, og jeg følte meg ganske så stivfrossen, og dro raskt tilbake igjen. Andre minner fra denne dagen er totalt visket ut, sannsynligvis holdt jeg meg hjemme resten av dagen. Hva som ellers hendte 4. mars av dramatiske hendelser i Kabelvåg og Svolvær, har jeg hørt av andre eller lest om, og det er tidligere vel beskrevet av andre. Her nevner jeg kun

at de fåtallige tyske styrkene gjorde liten motstand. Noen rømte opp i fjellene, men de fleste ble tatt til fange og endte opp i britisk krigsfangenskap. En gruppe norske nazister ble også pågrepet av britene, eller av soldater fra en mindre norsk styrke, som også deltok. Om ettermiddagen ble "Operasjon Claymore", som den ble kalt, avsluttet, og flotiljen forsvant ut Vestfjorden.

50 år etter 4. marsraidet ble jeg her i Montreal kjent med Joe, en tidligere engelsk "mariner" fra Manchester. Vi ble ganske nære venner, og jeg lærte ham å kjenne som en stødig, rolig og pålitelig kar, som sjelden tød til de store ord. Han hadde vært med på Lofotraidet, og husket at da de nærmet seg Kjølelagerkaia i Svolvær, hadde avdelingen hans vært engstelig for å bli møtt av tysk maskingeværild ovenfra, og ned i de åpne

barkassene, hvilket for dem sannsynligvis ville blitt katastrofalt, tett sammenstuvet som de sto. Selve landgangsoperasjonen ønsket de å bli fort ferdig med, for de regnet hele tiden med angrep fra tyske fly, og da særlig på tilbaketuren. Men det var likevel en episode som hadde brent seg inn i hans hukommelse, og som han følte en slags kollektiv skam for, og som han derfor ville bekjenne for meg. Om ettermiddagen, da de stevnet ut Vestfjorden, var han del av en vaktstyrke som skulle holde oppsyn med de tyske fangene, som var plassert ute på dekket. En av de tyske fangene anmodet om lov til å tre av på naturens vegne, men ble bedt om å vente. Han spurte igjen, men fikk samme svar. Soldatens "nød" måtte imidlertid ha vært av det alvorlige slaget, for han bare fortsatte å spørre, ja nærmest maste. Joe kunne se at ansvarlig offiser etter hvert ble mektig irritert. Plutselig løp to britiske sersjanter fram og grep fangen, en i hver arm, og slepte ham sprellende og skrikende bortover dekket, før de sporenstreks, og med hodet først, slengte ham over rælingen og ut i den kalde Vestfjorden. Og flotiljen, den fortsatte videre, med stødig kurs for Shetland.

5. mars var SS-folk og tyske soldater tilbake i både Svolvær og Kabelvåg. Nå skulle de straffes de som hadde ønsket invasjonstyrkene velkomne, eller som hadde utpekt de som var nazister eller kollaboratører. Jeg husker at på ettermiddagen stoppet en stor bil, visstnok en Mercedes, på veien like ovenfor oss. Ut kom flere tyskere, og etter uniformer og hodeplagg å dømme, måtte de være av meget høy rang. Dette tror jeg ganske sikkert må ha vært Reichskommissar Joseph Terboven, SS og Gestaposjef Wilhelm Rediess, og sannsynligvis også den norske politisjefen Jonas Lie, som alle hadde ankommet Svolvær allerede kvelden før. De snakket og gestikulerte, mens de ivrig pekte i retning av Kreta.

Dagen etter var jeg på skitur sammen med noen andre gutter. Det var blitt mildere i været, og det var overskyet. Fra et høydedrag kunne vi se det steg røyk opp fra noen hus i Kabelvåg, og snart så vi flammer – men vi hørte ingen brann sirener, og skjønte raskt at ryktene om mulige

represalier mot familiene til de som sluttet seg til invasjonstyrkene, nok var sanne.

Flere velkjente og prominente kabelvågværinger ble arrestert, for så å bli sendt til fangenskap sørpå. Blant dem befant seg prost Skjeseth, fordi sønnen Tore var en av de mange ungdommene som sluttet seg til invasjonstyrkene, og ble med over til England.

Disse dramatiske krigshandlingene medførte imidlertid visse praktiske problemer for gravleggingen av min bestemor. Etter mer enn en ukes forsinkelse, ble frelsesarmeen mobilisert. Graver Øyen fikk endelig bukt med telen, og klarte etter mye slit å få gravet en grav. Fru Marie Skjeseth, som sikkert måtte ha gjennomgått noen forferdelige dager, viste stor sjelstyrke, og møtte fram til begravelsen medbringende bl. a. en stor kake. Kisten med den døde sto i uthuset, og ble for anledningen åpnet, slik skikken ofte var den gangen, og naboer og kjente fikk anledning til å ta farvel med avdøde. Etter at onkel Toralf hadde spikret lokket på kisten, leste en frelsesoffiser fra Bibelen, og ba en kort bønn, og ledet så an i salmesangen. Den hvite kisten, sparsommelig dekorert med noen få kranser og små blomster, ble løftet opp på sleden som ble trukket av Angelsens gulskimrede fjording.

Etter å ha kjempet seg gjennom store snemasser helt ved nordenden av kirkegården, kom det lille gravfølget fram til graven. En salme ble sunget, og kisten senket ned.

Så ble alle bedt hjem til Kortvika, hvor det i stuen ble budt på ekte kaffe, snitter og kaker. Av de tilstedeværende husker jeg den navngjetne hovedsmannen Olaf Johnsen fra Olsneset og hans kone Lydia. Kristian på Skjæret med konen Lotte, var også der. Begge parene hadde vært gamle omgangsvener med mine besteforeldre. Blikkenslager Otto Halseth og gamle Hagen – som bodde på toppen av Kortvikstien, en på hver side av veien, sørget for at praten gikk livlig, og det ble sagt mye pent om min avholdte og snille bestemor, Maren Susanne.

I slutten av mai 1941 var far vel tilbake fra anleggsarbeidet i Rana. Til tross for at Alf og han

Ellen Olsen med sin eldste sønn, Willy (artikkelforfatteren) i Kortvika våren 1931. Foto: Anton L. Olsen.

hadde tjent gode penger på tunnelarbeidet, fant de det best å komme seg vekk, da entreprenøren hadde forespeilet dem såkalt "tyskarbeid" på flyplassen i Bodø.

Far startet isteden opp med torving og småfiske. Dessuten tok han på seg diverse smiarbeide i sitt lille verksted nede ved sjøen. Jeg husker at han i varme sommerdager jobbet så svetten silte, med først å varme opp jernet i feltessen som han måtte fottrække, for deretter med spesiell gripetang å svinge emnet over til ambolten, hvor han med rytmiske hammerslag formet stålet. Og det var utrolig hva han maktet å få til under svært primitive forhold. Her smidde han tollekniver, store flekkekniver, høtter og mye annet spesialutstyr for fiskerne. Ved siden av ambolten stod det en

stamp fylt med vann som var tilsatt spesielle kjemikalier. Her ble kniver og annet redskap dypet ned, forsiktig og gradvis. Denne herdingsprosessen ga stålet den nødvendig kvalitet og styrke. Og mens han nøye studerte fargespillet i det nyherdede stålet, forklarte han hvor viktig det var at man her utviste stor nøyaktighet.

Han smidde samtlige jernstoler til Knud Knudsen Wold's karusell, og fra Arne Skjeseth fikk han oppdraget til alt smiarbeide på en stor åkerrulle og et par bikkvogner. Det hendte og at jeg så at han skodde både Tor og Trygg. Åtte-timers dag var et ukjent begrep for far. Han fant alltid noe å beskjeftige seg med, og om sommeren, istedenfor ferie, tror jeg han fant nyttig avkobling i å fiske på den ofte så speilblanke Vestfjorden.

To ganger så jeg far unne seg luksusen av et et sjøbad. Første gangen var fra berget nedenfor smien. I motsetning til den flotte brunfargen til sorenskriver Thrap, distrikslegen og andre "storkarer" som besøkte strendene ofte, var far helt hvit på kroppen, unntatt på underarmene og i ansiktet.

Andre gangen var da far tok mor og oss barna med på en badetur til Sildvika, hvor vi mellom dukkertene koste oss i gresset med "kaffelars" og tekake fra Hansens Enke. Like bortenfor så vi prosten og hans frue, og nok en familie. Far kjente Skjeseth godt, og de vekslet noen ord under badingen. Eppersom de alle syntes å ha ankommet i den typiske Finneset-båten, som faktisk lignet et vikingskip i ministørrelse, antar jeg den andre familien må ha vært skolestyrer Trygve Wicklunds.

Somrene før og under krigen var vanligvis veldig tørre. En sommerdag så jeg hele Sildvikhalvøya i full fyr, og det ble pr. motorskøyter storutrykning for brannkorpset i Kabelvåg, som etter mye strev fikk begrenset skadene. Men det gikk faktisk mange år før naturen selv klarte å lege sårene etter den brannen.

I løpet av sommeren 1941 ble det klart at tyskerne nok hadde alvorlige hensikter med kystforsvaret av Lofoten.

"Gammalgården" med rødt uthus, tidligere geitefjøs. Bak uthuset sees et veksthus i plast, og til venstre for det igjen "Korneliussen-huset" som ble oppført på 1960-tallet. Under "Grotten" ser vi kløften hvor det ble søkt tilflukt under flyangrep. Foto: Willy L. Olsen.

På riksveien fra Svolvær kom en dag en veldig kolonne, bestående av motorsykler, hvorav noen med sidevogn, militære kjøretøyer, kanonlavetter, flere fullastede firehjulsvogner trukket av svære Ardennerhester, samt et meget stort antall offiserer og soldater. De sistnevnte med hjelmer, geværer og full oppakning. Et imponerende, men også et ganske så skremmende syn.

Tyskerne, eller "tyskert'n" som var den mer folkelige betegnelsen, utså seg tidlig Storøya (ganske raskt omdøpt til Kreta), som aktuelt festningsområde. Samlagsbestyrer Benums flotte "Apekattskog", en liten ospelund som lå vakkert til på en liten slette, og som tilhørte Benums gårdsbruk (senere Ole Olsens), ble omgående rasert. En svær brakkeforlegning for soldatene ble oppført, og deretter gitt et lag med kamuflasjefarger. Det ble for det meste benyttet norske arbeidere til prosjektet. En dag kunne jeg hjemmefra se

minst 30 - 50 tyske soldater som ved hjelp av kraftig tauverk var i ferd med å dra en svær kanon opp den bratte skrenten på nordsiden av Kreta. Jeg kunne tydelig høre de kraftige, taktfaste "hal i og dra - ropene", og litt etter litt kom den store kanonen på plass. 5-6 tunge kanoner av samme slaget fulgte raskt etter. Like etter krigen kunne jeg av inskripsjonene se at de var franske, og at de stammet fra 1. verdenskrig. Dette faktum syntes å forklare den noe begrensede rekkevidden, og dessuten den dårlige presisjonen som ble vist under øvelsesskytingen i de følgende krigsårene. I tillegg var der også en del luftvernkanoner, som jeg så i aksjon kun en gang. Det var en ettermiddag da tyskerne skjøt etter et britisk fly, visstnok en Catalina, som med nød og neppe klarte unnsnippe over Småtindene, omgitt av flack - røyk.

Det tok heller ikke lang tid før tyskerne også lot bygge vei fra Nausthalsen og langs sjøsiden,

og videre over valen til Kreta. En liten kai med heisekran ble etter noen tid bygget på halvøyas nordside. Og nå startet man for alvor opp med å sprengte ut tunneler, med adgang både til kommando – og sambandsrom, felthospital, vannreservoar, ammunisjonslagre etc. Rundt hele festningsområdet ble anlagt maskingevær-reder, omgitt av doble sett piggrådsperringer, samt at det ble lagt ut minefelt. Alltid, enten det var natt eller dag når vi rodde forbi, kunne vi se en tysk vaktpost som med kikkert speidet utover fjorden, eller som ivrig fulgte oss med øynene om vi passerte på nært hold. Ellers ble et kraftig lyskasteranlegg oppført på Marithaugen, rett ovenfor Tuberkulosehjemmet. Likeså ett på en høyde, rett bakenfor Arntzenhuset i Prestvannveien. Prosjektet ble komplettert med en lyskaster på Sildvikklubben. Det hendte at tyskerne i mørke kvelder holdt øvelser, hvor de tilkalte tyske fly, og da så vi hvordan alle tre lyskasterne samarbeidet, og at de noen ganger lykkes med å holde flyet i fokus. Noen ganger hendte det at mannskapene lot de blendende lysstrålene feie ned over landskapet, og ble man innfanget av disse, ble det lyst som dagen, og effekten var ganske sjokkerende.

En søndagskveld i februar 1942 kom Gestapo og arresterte far, og tok han med til Svolvær.

Mot midnatt kom de tilbake, og beordret mor om å kle godt på seg. Sammen med hird - og gestapofolk måtte hun ut i nattemørket, og gjennom dyp snø, vise dem veien til torvsjøen og stedet hvor radioen var gjemt. Denne konfiskerte de omgående, hvoretter de lot mor dra tilbake til ungeflokken sin. Under forhørene hadde far nemlig måttet innrømme at han var i besittelse av såkalt ulovlig radio. Han gjennomgikk flere forhør, hvoretter han ble overført til Kabelvåg Kretsfengsel, hvor fengselsbestyrer Solem sørget for et etter forholdene best mulig opphold. Far ba Solem om å få utlevert en tollekniv, og som tidtrøyte spikket han med den et komplett sett med sjakkbrikker, som han ved løslatelsen skjenket til fengslet. Solem, som var kjent for å være en real og hyggelig mann, holdt god kontakt med mor, og overbrakte beskjeder fra far.

Fars arrestasjon ble fort kjent over hele Kabelvåg, og mange, deriblant skolebestyrer Julius Høy, spurte meg et par ganger om nytt vedrørende far. Noen få viste solidaritet ved å stikke noen pengesedler til mor. Selv opplevde jeg at en fisker som kjente far, ikke ville ta seg betalt for fisken som jeg forsøkte kjøpe fra båten hans. Men så, til vår store glede, ble far sluppet fri, etter bare godt og vel en måned.

En gang avholdt tyskerne stormanøver, og da måtte folk i Kortvika og Kirkvåg korttidsevakuere til Kabelvåg, hvor alle fikk streng beskjed om å holde seg innendørs, grunnet de realistiske gatekampene som skulle finne sted. Det var maskingeværknitring og eksplosjoner over alt. Samtidig skjøt de med kanoner fra Kreta. Da vi om ettermiddagen kom ut på gaten igjen, ble vi møtt med lukten av sterk kruttrøyk, og i Simonsenhuset stod det en stor granatsplint plantet i ytterveggen.

I Kabelvågs “West End”, ved krysset av Villaveien og Storvåganveien, ble det oppført flere tyskerbrakker, og denne ansamlingen fikk ganske omgående navnet Tunis. I likhet med Kreta, var dette et navn som på denne tiden preget krigsbildet ute i Europa. Om det var tyskere eller nordmenn som fant på denne benevnelsen, kan man jo lure på.

Men med så mange tyskere på plass, varte det ikke lenge før de også dominerte “bybildet”. Vi fikk fort venne oss til lyden av larmende støvletramp fra svære avdelinger, som med gevær og maskinpistoler taktfast marsjerte gjennom gater og streder, og som på et gitt signal startet å synge manende kampsanger, som ennå klinger så alt for vel i “det indre øre” til mange av min generasjon.

Men de nøyde seg ikke med bare å marsjere. De hadde stor forkjærlighet for linjeeksesis, og offiserene syntes spesielt å nyte øyeblikkene med inspeksjon av stramme geledd. Spredt orden og skyting med løskrutt, hørte også med, og det ble snart litt av en sport blant oss guttunger å samle inn tomhylser fra brukte patroner.

På den tiden var det vanlig med gutteklubber. Prosedyren var at man først startet en klubb, og så meldte man seg enten inn i Norsk Ukeblads

Gutteklubb eller ble IF-gutt, som var Illustrert Familieblads likeverdige tilbud, også det med tilsendte nåler, som fortalte om du var I.F.-gutt eller G.G.G. –gutt. En sommerdag, etter en improvisert fotballkamp, kom spørsmålet om vi skulle starte en gutteklubb. De forannevnte alternativene ble diskutert, uten at vi kunne enes om hvilket som var best. Da var det at Arne Bang ymtet noe om at en gutteklubb passet dårlig i disse krigstider og kastet fram forslaget om hvorfor ikke heller starte et militært “Kompani”, med Kommandant og Nest-kommandant. Og slik ble det. Gunnar Tysnes fra Nausthalsen, som var den eldste, ble høytidelig valgt til Kommandant, og Arne Bang fikk titelen Nest-kommandant.

Etter forslag fra “Overkommandoen”, ble vi enige om å bygge et “Hovedkvarter” av gjerdestolper, kassebord, og tomme kunstgjødselsekker. I tillegg skulle vi anskaffe oss gevær og pistoler, samt handgranater og bajonetter. I mangel av noe bedre, skulle dette lages av solid tremateriale.

På neste møte bestemte vi at Hovedkvarteret skulle oppføres på en liten flate ved enden av låvebrua, og rett ovenfor to silokummer, som forøvrig var blitt anlagt et par år tidligere. På låven forsynte vi oss med gjødselsekker, og under et tell fant vi kassebord og litt av hvert. Og dessuten, i redskapskjulet var der heldigvis både hammer og spiker! Uten “byggetillatelse” satte vi i gang med vårt dubiose byggeprosjekt. Etter et par dager kunne vi arrangere vårt første utvidede stabsmøte under eget tak. Vi oppdaget da at arbeidslyset ikke var helt tilfredsstillende, så vi bestemte omgående at her måtte det innstalleres elektrisk lys. Vi anskaffet noen Hellesens lommelyktbatterier som ble seriekoblet, og monterte så opp en lang ledning som vi koblet til batteriene. Disse var med hensikt plassert ca. 50 m bortenfor, retning Vester-skaret. Vi følte oss stolte som hanekyllinger da kontakt ble sluttet, og lommelyktpærene som hang ned fra taket, lyste opp ansiktene til hele kompaniet! Da med ett hørte vi tunge skritt som nærmet seg, og gjennom den smale dørråpningen trengte plutselig Stor-Arne seg inn, mens han med alvorlig mine og skarpt blikk, orienterte seg i vårt

Anton L. Olsen og dattersønn Viggo Guddahl i 1961.

beskjedne paulun. Men til vår store lettelse løste ansiktet hans seg snart opp i et stort smil, og han sa med en munter latter: ”Ja, nå skjønner jeg hvor alle tomsekkene har tatt veien. Men jeg må innrømme, jeg synes dere er noen foretaksomme karer!”

Etter noen dager hadde alle spikket diverse håndvåpen, og det ble bestemt at disse skulle males ensfarget. Etter som vi tilfeldigvis hadde kommet over et spann med grønnmaling, ga kuløren seg selv! Nå gikk vi inn i en periode med allsidig og streng ekksesis, akkurat som vi hadde sett tyskerne gjorde. Gunnar og Arne var ikke snaue, og utøvde den rene prøysserdisiplinen, mens vi lot oss villige kommandere både til

høyre og venstre om, samt til spredt orden.

Under sistnevnte opplegg kunne vi under høye rop og skrik storme det ene festningsverket etter det andre, mens vi i mangel av skarpe skudd, brølte voldsomme “Bang – banger”, samtidig som vi lot våre hjemmelagede handgranater suse gjennom luften.

Av de eldre var vi blitt fortalt at i riktig gamle dager ble det mellom guttegjenger fra Svolve og Kabelvåg utkjempet mangt et slag på sletten nedenfor Osanbakken.

Svolve regnet vi for å være litt i sterke laget til å føre krig mot, men vi mente at gutta fra Mathisvika kunne vi nok saktens klare. Derfor, en fin høstdag på hjemveien etter skoletid, erklærte vi dem krig, og ble enige om at slaget skulle stå samme dag, på noen knauser bak Tuberkulosehjemmet. Vi hadde for anledningen innkalt forsterkninger, bl. a. Anders Haukås og Odd Pettersen, fra henholdsvis Nausthalsen og Finneset. Sigmund Næss, Simonsengutta, Arne Pettersen, Henrik Bang og min broder Viggo, var også stridsklare.

Om ettermiddagen sto begge hærene oppmarsjerte på hvert sitt høydetrapp, og ledsaget av høye tilrop og skrik, utvekslet vi besvergelser og fornærmelser mot hverandre. Vi kunne se at Mathisvikbanden for anledningen var anført av Arne Christensen og Rolf Hammes. Begge var utstyrt med fryktinngyende treøkser, sverd og blinkende skjold. Markus Kårvik og hans yngre bror, og noen flere, utgjorde nærmeste livgarde. Men så, i det øyeblikket Kommandant Gunnar skulle til å gi ordren om stormangrep, fikk vi øye på en veldig skikkelse som svingte med et svært balltre inne i fiendefylkingen, samtidig som han med kraftig røst ropte at vi nok gjorde best i øyeblikkelig å pelle oss hjem, for ellers skulle vi få med ham å bestille. Vi dro kjensel på Hans Christensen, storebroren til Arne, som nesten var for voksent å regne. Stilt overfor slik en Goliat, mistet vi alle, inklusive Overkommandoen, det meste av kampmotet, og etter en kort rådslagning, kom ordren om retrett, og nokså slukørete trakk vi

oss skyndsomt tilbake. Etter denne nedslående episoden, mistet vi mye av lysten på å krige, og ofret oss for mere fredelige sysler.

Blant disse nevner jeg det populære “Å slå ball”, hvor vi under rituelle neveflytninger på balltreet eller “selta”, alltid startet med regla: “Utta - Inna - Pinna - På!”. Sesongen for dette ballspillet åpnet gjerne på strendene allerede i mars måned, mens snøen ennå lå meterdyp. Her deltok både jenter og gutter i stort antall. Blant dem husker jeg særlig Svanhild, Solveig og Aud Næss, Bibbi Edvardsen, Ragnhild Halseth, Irene Pettersen, Irene og Åse Tingvoll, - og ikke minst min lattermilde søster, Ellyanny. Et annet sikkert vårtegn var “Leke Sisten”, “Kaste på Stikka”, “Kaste på strek” eller ”Spille Klink” opp mot husveggene. Før skolealderen benyttet vi oss av fargesprakende brus – og ølkapsler, for senere å avansere til klingende mynt. Først forsiktig med ett – og tørringer, men etter som vi fikk bedre råd, fant vi ut at den mer solide femøringen fløt bedre gjennom luften! Det hendte og at jenter og gutter slo seg sammen i et slag “Jepp”, eller vi “Hoppet Paradis”, - og da ble det enten “Flyger” eller “Seksruters”.

En typisk guttelek var “Røver og Politi.” Sigmund Næss, som nå bor i Sverige, fortalte meg at han en gang under denne leken, ble puttet ned i en tom silo ved Prestegården, hvoretter “politiet” trakk opp stigen, for deretter å glemme den stakkars fangen. Heldigvis for ham hørte Anna Budeie, som var på vei tilbake over tunet etter avsluttet fjøsstell, hans fortvilte rop om hjelp, og fikk hjulpet ham opp.

Et annet personlig minne. Under et søk etter “røvere” på en høyde ovenfor prestegården, fikk jeg plutselig øye på prost Skjeseth i sin lyse sommerdress, sittende i dyp meditasjon ved minnstedet over Gunnar, hans falne sønn. I respekt stoppet jeg opp, og uten å bli sett, trakk jeg meg lydløst tilbake.

En periode var det populært å lage karuseller. Der var Simonsengutta spesielt dyktige, og overrasket en dag med en manuelt drevet modell, med seks seter. Brødrene Reidar og Ivar slet som galeislaver, der de med to drivtau festet til top-

pen, sprang i sirkler på innsiden og sørget for at vi, for en billettpris av fem øre, fikk oppleve dristige rundsvev. Etter som det også ble innvilget kreditt, var det mange av oss som ganske svimle og fortumlet, sjanglet hjem utover ettermiddagen.

Og i dager med frisk vind, sendte vi opp svære drager som var skremmende dekorerte, og som virkelig nådde de store høyder.

For oss gutter var likevel fotballspilling vår største aktivitet. Vi var sterke beundrere av “Bronselaget”, med favorittene Brustad, Kvammen og Tippen Johansen. Keeperfantomet Arne Bang var en selvsagt Tippen, mens jeg med min gode venstrefot, trivdes best som Brustad. I lyse vår- og sommerkvelder spilte vi gjerne “non stop”, og vår hovedarena var platået like ved, og på nordsiden av kirken. Herfra var vi passe i skjul for ubehagelig innsyn fra Prestegården, enskjønt prosten viste seg veldig tolerant når det gjaldt aktivitetene til oss yngre.

Arne Bang var den stolte eier av en ekte “fireball”. Denne holdt til høsten 1942, men da var det ikke mer å lappe på. Nye fotballer var ikke å oppdrive på den tiden, så vi fylte det slitte dekket med glassvatt, som foruten å gi veldig dårlig sprett, også hadde en slem tendens til å forårsake lettere hjernerystelser – og da særlig i regnvær.

På skolen, i eller etter skoletid, hendte det vi arrangerte fotballkamper mot klassene rett over eller under oss. Einar Wiik var den glade eier av en ekte fotball, og med ham og “Lille” (Bjarne) Svarholt i teten, løp vi i hujende lykkasalighet ned til KIL’s for oss så veldige grusbane. Der stilte vi opp i høytidelige lagformasjoner, og kampen kunne begynne. Merkelig nok kan jeg ikke huske at noen fra våre klasser i de påfølgende år etter krigen, avga spillere til KIL, men likevel, disse kampene minnes jeg alltid med stor glede og taknemlighet. Litt rart å tenke på at vi hele tiden måtte klare oss uten aktivitets - eller fritidsledere av noe slag. Vi hadde knapt hatt et par ekte fotballstøvler på bena, langt mindre eid en treningsdrakt. Ei heller hadde vi hørt om en far eller mor som kjørte barna til trening.

Kortvika 1970. “Gammelgården” med Nilsen-huset i bakgrunnen. Alf Løvlands hus er under bygging. Da Anton Olsen flyttet til Edvardsenhuset rett over veien, tok han med seg den gode mulden, som vi

Å “erte skjettfloa” var en populær gjenganger, og fant gjerne sted under uvær, eller like etter. Det gjaldt å våge seg ut etter bølgen når de trakk seg tilbake, for så å vente lengst mulig på neste. Når så den frådende og truende veggen kom fossende mot deg, gjaldt det å ta bena fatt. En gang i Thingvollstøa, klarte ikke Sigmund Næss å reagere fort nok, og skjettfloa nådde ham, og kastet han på land. Lettere sjokkert og “søkkablaut”, og med klærne tilgriset av sand og tang, måtte han i miserabel forfatning ta hjemveien fatt.

Vinterstider frøs vanligvis både Prestfjæra og Rundleira til, og ved flo sjø hendte det at vi “seilte på isflak” ved å stake oss fram ved hjelp av skistaver. Å løpe fra flak til flak var også populært, men svært så risikabelt. Under slik aktivitet plumpet jeg en dag ut til et forfriskende isbad. Bare tanken på hin dags springmarsj fra Prestfjæra og hjem, i kald østavindsbris, og med bukseben som frøs stive og avga skrapende lyder, får meg ennå til å grøsse.

Etter som krigsårene gikk, ble rasjonerings strengere og strengere, og foruten sydfrukt, var

Willy L. Olsen sammen med sin far Anton L. Olsen i Svolvev i 1972.

savnet av tilstrekkelig brød, melk og kjøtt det vi led mest under.

For å drøye brødrasjonen, kunne mor enkelte ganger bake "potedeskake", eller hun blandet kokt torskerogn i deigen. Melet var forøvrig mørkt og flisete, og forårsaket mye gass i magen. Særlig var "svartstompen" fra baker "Z-Olsen" i Storgata kjent for sin "eksplosivitet". Klesvarer var strengt rasjonert, og ellers vanskelig å få tak i. Mor hadde et svare strev med å stoppe og lappe det vi hadde. Dessuten strikket hun en god del, og symaskinen var i stadig bruk. Spesielt travelt må det ha vært etter nyttårstider, da krevdes det fire par "lugger", som var vanlig fottøy den gangen for å motstå vinterkulden.

Far deltok en sommer i småhvalfangst i Vest-

fjorden på Birger Benjaminsens hvalbåt. I mellom slagene hendte det at far kom hjem med svære stykker av både hvalkjøtt og spekk. Tilsatt salt og krydder, ble dette surret på behørig måte, og lagt i en tønne med saltlake, tilsatt lauvbærblad, og plassert i kjelleren. Hvalspekket, ferskt eller saltet, var i mangel av bacon, utmerket til saltfisken. Steking i torskelever eller tran, hjalp også til å drøye fettrasjonen. Og på skolen, før introduseringen av den populære svenske- og danskesuppen kom, fikk vi C- og B- vitaminer, samt en spiseskje tran. Om vi hadde glemt skjeen, ville Jørgensen Dahl, gjerne med et skøyeraktig smil, be oss om å lene hodet godt bakover. Direkte fra flasken, og med den største presisjon, avleverte han så det lunkne innholdet ned i strupen vår. På et tork av løvtynt toalett-papir, og nærmest som en etter-rett, fikk vi to små sardiner i olje. Heldig var da den som fikk slurpe den resterende olivenoljen rett fra den tomme sardinesken. På slutten av krigen fikk vi svensk grønnsaksuppe, iblandet litt kjøtt. Dansk havresuppe vanket det også, og begge suppene hjalp til å holde den verste hungeren borte, og var oss til uvurderlig hjelp i de siste krigsårene!

I årene 1942-43 anskaffet far en såkalt "villagris", og omgjorde smien til kombinert grisehus og hønseshus. Det ble min, og delvis mine småsøskens oppgave å samle inn middagsrester og lignende fra naboer og andre mere fjerntboende. En jobb vi mislikte svært, da dette kom i tillegg til skolearbeidet og andre plikter. Men da jeg fikk som oppgave å hente skyller fra den tyske brakkeforlegningen på Kreta, fikk ordningen et element av spenning over seg. Inngangen til Kreta hadde en tung port, som delvis var dekket av piggråd. Ved alarm i fjorden, ble både porten og vekten doblet. Når jeg så nærmet meg med min spesiallagde grisematvogn, spurte alltid vekten: "Was willst du?" På mitt beste Jørgensen - Dahlske skoletysk svarte jeg: "Bitte, Kartoffelschalen holen!" Så fulgte: "Hast du Ausweis" og på mitt bekræftende svar ble passerseddel og vogn nøye kontrollert. For dem kunne jeg jo godt ha vært en sabotør.

Så fant jeg veien til den største brakken, hvor

jeg medbringende trillen passerte gjennom en lang korridor. Da hendte det at dørene til soldatrommene sto åpne, og jeg fikk et glimt av soldater som lå på køyene, eller de satt røykende rundt et bord, ivrig opptatte med brevskrivning, kortspill eller sjakk.

Ved enden av korridoren lå kjøkkenregionen til høyre, og der ventet meg en svær balje med kjøkkenrester, vanligvis av luksuskvalitet. Det hendte at jeg blant mye godt fant svære, hvite formloffter, bakt av ekte hvetemel, og da var det betryggende å vite at hjemme på kjøkkenbenken, der lå brødkniven, skarp og fin!

Til jul sendte vi bud på han "Slaktar-Magnus", som bodde på Ørsnes. Om han fortaltes det mange historier. En av dem var om da han skulle kjøpe finsko, og Brynjulf Kolflaath viste han et par lakksko av siste mote, som det året nok var litt spesiell. Magnus kikket forundret på skoene, og betraktet dem lenge, før han sang ut: "Du Kolflaath, du meine vel ikkje at æ' ska kjøp' desse skoan"! De e' jo peskandausen mæ så spess at æ kainn speinn ei my' i ræva med dem!" Om det etter dette intermessioet ble noen handel, fortalte historien ikke, men slakte, se det kunne saktens den gode Magnus. Far hadde fått tilgang til vaskekjelleren i annekset på prestegården, og der var det en stor jerngryte for koking av skoldvann. Snart hang julegrisen nybarbert og delikat under taket, klar til veiing og partering.

Men som Skjeseth ofte siterte fra Ny-testamentet: "Mennesket lever ikke bare av brød." For meg, og sikkert for mange flere, var savnet av radioen, med tilgang på sang og musikk, ganske så følbart. Men det hjalp mye at i sangtimene på skolen, der hadde vi en stor ressurs i lærer Jørgensen Dahl. Med stor tålmodighet og entusiasme lærte han den store klassen vår, som forøvrig besto av både jenter og gutter, salmer og sanger, som vi framførte både to- og trestemt. Ren høytid ble det når han gikk fram til det fotdrevne orgelet og satte opp notbladene, mens vi forventningsfulle så han trekke ut eller presse inn en masse mystiske knotter. Deretter overrislet han våre musikkhungrige sjeler med de vidunder-

ligste orgeltoner ved å akkompagnere, mens vi av full hals sang "Vår Gud han er så fast en borg" eller "Det hev ei rose sprungen". Jørgensen Dahl underviste klassen vår de to siste årene på folkeskolen, og vi hadde han i samtlige fag, unntatt gymnastikk. Han var en utmerket pedagog, og hans kunnskapsspekter var vidtfavnende. Han fikk oss til å forstå viktigheten av å ha innsikt i grammatikk, og dessuten til å fatte poenget med orden og disiplin i klasserommet.

Etter som krigen varte, ble driften på prestegården mer og mer intensivert. Stadig større åkerareal kom under ploegen, og det ble lagt mer vekt på grønnsakdyrking. Gulrøtter var særlig populært, men dessverre hendte det av og til at ubudne gjester besøkte gulrotsengene, særlig nat-testider. Rundt gulrotåkeren, som lå rett nedenfor kirken mot riksveien, ble det montert opp et elektrisk gjerde av merket "Gjeteren". En søndag ettermiddag, i vakkert sommervær, hendte det seg at jeg sto under de store trærne utenfor prestegården, sammen med Stor-Arne og "Lassik" Skjeseth, Øyvind Bang, Tysnes senior fra Nausthalsen, samt noen gutter. Da ser vi to tyske soldater passere forbi, retning Svolvev. "Nå må dere følge med!" sa Stor-Arne, som om han ante det verste. Og riktig nok, etter å ha passert veien opp til kirken, ser vi dem forsiktig åle seg under strømledningen, og forsyne seg djervt med en stor bunt gulrøtter hver, hvoretter de lot som ingenting var hendt, og bedagelig ruslet videre. Da hørte vi Stor-Arne sette i et kraftuttrykk av det mere saftige slaget, hvoretter han omgående spratt opp og løp etter tjueraddene. Etter noen lange klyv nådde han fram til dem, og i et perfekt bakholdsangrep røsket han begge gulrotbuntene til seg. For et lite øyeblikk virket det som om tyskerne ble noe perplekse. Men så, i den rene proffstil, gikk den ene til aksjon, og tildelte Arne et knyttneveslag, midt i fleisen. Da ser vi Stor-Arne kaste begge gulrotbuntene fra seg i grøftekanten, for deretter, som den rene Von Porat, å lange ut en rett høyre, som sendte tyskeren hodestups i veien. Men da våknet den andre tyskeren til dåd, og snart måtte Arne forsvare seg på to fronter. Etter å ha lyktes med

Kortvika 1970. I forgrunnen Edvardsen-huset, i bakgrunnen "Gammelhuset" som ble revet samme høst. I midten til venstre ser vi den nye riksveien som er under bygging. Foto: Willy L. Olsen.

enda et par fulltreffere, besluttet han derfor, mens "leken" ennå var god, å følge det velkjente, tyske prinsipp om "seierrikt å trekke seg tilbake". Rød og andpusten, og med blodig overleppe, men ikke så lite stolt av sin private motstandskamp, returnerte han til oss, mens tyskerne temmelig slukøret fortsatte deres avbrutte ettermiddagstur.

Noen dager etter utformet Helge Skjeseth to plakater, med likelydende budskap, både på tysk og på norsk. Den tyske versjonen lød omtrent slik: "Diebstahl von Turnip und Rube wird angemeldet!" Ganske merkelig at den fikk stå urørt, da det her faktisk antydes at også tyskere kunne la seg friste til noe kriminelt.

En annen episode fra den perioden. Olav Bang, som den gangen må ha vært ca. to år, forvillet seg en dag inn i et piggrådinngjerdet minefelt, ovenfor annekset. Dette ble tilfeldigvis sett av Villads, en ungdom som tjente som dreng på gårdsbruket til Benum. Uten å tenke på risikoen sprang Villads innenfor piggråden, og grep resolutt tak i den lille, og lykkedes deretter å bringe dem begge i sikkerhet.

De små tobakkstrasjonene ble et problem for mange. På slutten av krigen ble det derfor ganske populært å spe på rasjonene av "Kakikut" og "Mahuni" med ekte "Heimavla".

På en vel inngjerdet åkerlapp mellom annekset og kirkegårds-muren, gjorde Stor-Arne prestegården om til delvis å bli en ekte tobakkplantasje. Til alles overraskelse trivdes tobakksplantene aldeles utmerket i det arktiske sommerværet, og ved innhøstningen hadde plantene nådd manns-høyde. Stilkene med blader ble kuttet av, for deretter å bli tørket, og sendt til en tobakksfabrikk, som for en godtgjørelse sendte tilbake et visst antall esker "Heimavla".

Etter at "avlingen" var kommet i hus, så jeg min sjanse, og fikk Stor-Arnes tillatelse til å grave opp røttene fra tobakksplantene, for så å ta dem med hjem i en sekk. Der vasket og snittet jeg opp hele ladningen, hvoretter jeg tørket den i stekeovnen. Etter litt spesialkarving til slutt, hadde jeg flere esker med "Willy's Eventyrblanding", som tobakkshungrige naboer og kjente kunne nyde godt av – til markedsriktig pris!

Da radioene ble konfiskerte, ble vår viktigste nyhetskilde "Lofotposten". Gjennom den fulgte far og jeg verdenskrigens utvikling fra dag til dag. Etter som frontene forflyttet fram og tilbake, - først på Vestfronten, senere på Balkan, Sovjet, Nord-Afrika og Asia, - oppdaterte vi frontlinjene i geografiboken min, med det resultat at ved krigens slutt, var verdenskartene nesten umulig å avlese, for å si det mildt. Men en fin måte å lære geografi på, var det utvilsomt!

Peder Rothli, Håkon Olsen og Jacob Jacobsen og deres medhjelpere, utførte et fortjenstfullt arbeid ved å holde kinoen i gang under hele krigen – da vi trengte den som mest. De utførte der et kulturarbeid så godt som noen, og muliggjorde at vi alle fikk en viss kontakt med den store verden. I lokalet til Losje Egedes Minde så vi for det meste svenske filmer - med noen norske, danske og tyske produksjoner i blant. Særlig svenske buskis - og musikkfilmer, med Edvard Persson, Sickan Carlson, Alice Babs, Nils Poppe. De danske skuespillerne Magarethe Viby og Ib Schønberg, ble veldig populære, især blant oss yngre, som slik ble holdt a jour med den tidens siste poplåter! Blant de mange norske filmstjerner fra den tiden, husker jeg særlig Alfred Maur-

stad, Leif Juster og Wenche Foss. Men felles for alle disse filmene var at det alltid fulgte en norsk eller tysk ukerevy med på kjøpet. Disse var vanligvis sterkt Göbbels-infiserte, men vi lærte fort å ta både dette og mye annet med en klype salt!

Fra hovedstaden ble det av og til sendt ut små grupper av cabaretartister, som optrådte i kino-lokalet med gamle revyviser, trekkspill og jodling. Men best husker jeg konsertene i Vågan Kirke, med nordlandsangeren Erling Dahl, eller med det utmerkede sangkoret Havella fra Svolve, hvis glansnummer var "Kom til den hvitmalte kirke". En slags frikonsert fikk jeg av og til når jeg utenfor kirken kunne lytte til organistens orgeløvelser. Og i lyse sommerkvelder hendte det at tyske soldater, fra haugen oppe i Kortvikstien, framtryllet de vakreste operette- og wienermelodier så virtuost, at vi for en stakkert stund rent glemte at det var krig.

6. juni, 1944, kom den allierte landgangen i Nordmandie. Dagen etter, den 7. juni, satt jeg på haugen ("Den bakerste haugen" kalte vi den) rett over den skjellsanddekte jentebadestranden i Kortvika. I det fine ettermiddagsværet, kunne jeg på den andre siden av Vågen, på sletten hvor Solemhuset ligger nå, se minst et par hundre tyske soldater stå oppstilte, og i stram giv akt. Foran dem, på en staselig varmbloodshest, satt kommandanten på Kreta, iført fulle pontifikalier og ridestøvler. Jeg hadde nyss fylt 14 år, og var vel orientert om invasjonen som just hadde funnet sted. Det slo meg at dette måtte være en stund med historisk sus over seg, og at jeg sannsynligvis var den eneste norske som bivånet dette scenariet. Med ett hørte jeg kommandantens kraftige røst, men avstanden var for stor til at jeg kunne skjelne ordene. Men at han akkurat der og da orienterte om invasjonen, og alvorret forbundet med den, nærte jeg liten tvil om. Etter at den allierte invasjonsstyrken maktet å bite seg fast, og i løpet av høsten avanserte videre mot Tyskland, kunne vi tydelig se at mismotet bredde seg blant tyskerne. Marsjering og sang skjedde uten at den store entusiasmen kom til syne. Kanskje hadde det noe med det faktum at blant

okkupasjonsstyrkene som kom hit, fant man stadig flere bestefedre.

Senhøstes 1944 begynte jeg på konfirmasjons-skole hos prost Skjeseth, og undervisningen foregikk i rettsalen, tilknyttet sorenskriverkontoret. Prosten viste seg å være en engasjert foreleser, og hadde en egen evne til å gjøre pensumet interessant. Vi kunne sitte som trollbundet når han i sine utlegninger levendegjorde Frelserens sjelekamp i Getsemane, eller når han tegnet et bilde av opprøreren Martin Luther.

Men så startet tyskerne den brente jords taktikk i Finnmark og Nord-Troms, og titusener av mennesker var plutselig på flukt sørover, vesentlig i motorskøyter eller sjarker. Til Kabelvågområdet kom det hundrevis av dem. Folk viste stort hjertelag, og mange ble innlosjert privat. Men de aller fleste ble plassert i Kabelvågkirken. I den bitende kulden ble det fyrt på spreng i alle ovnene, og snart var kirken overfylt av folk som slo seg ned hvor de kunne finne en plass. Og det var en broget forsamling. En stor del av flyktingene var av samisk opprinnelse, og var kledd i fargerike drakter, luer og komager. Plassen rundt alterringen var okkupert av to familier, representert i tre generasjoner. Jeg kunne se at bestemor var alvorlig syk, og den aller yngste, et spebarn, gråt hjerteskjærende. Gamlefar satt og spikka på et stykke tørka reinkjøtt som han delte ut til de andre i familien. Og slike, og lignende syn kunne man se over hele kirken. Luften ble snart stinn av en blanding av tobakksrøyk og duften av menneskekropper som ikke hadde følt såpe og vann i ukesvis.

Flere syntes ennå å være i sjokk etter å ha sett hjem og eiendom gå opp i flammer, for deretter å bli tvunget til å flykte over hals og hode, og med små muligheter til å få med seg noe av hva de hadde av klær, møbler eller andre ting av mer privat karakter. Midt i dette kaoset så jeg prost Skjeseth gikk rundt, mens han prøvde å roe ned de gamle og syke blant flyktingene. Etter noen dager ble disse fordelt rundt i Lofoten, eller sendt videre sørover.

Til prestegården kom en eldre kvinne av samisk opprinnelse, som jeg lærte litt å kjenne.

8. mai 1945 i Storgata. Folkemengden samlet for å høre på radio.

Hun fortalte meg at hun en gang på fjorden, utenfor Gjesvær i Finnmark, hadde sett sjøormen på nært hold, og at hun var helt overbevist om dens eksistens. En dag hadde jeg post med til henne fra hennes eneste sønn, som hun levde i uvisse om. I glede og begeistring for dette, danset hun rene krigsdansen for meg. Og hun var ikke den eneste som levde i uvisshet. Hver dag kunne vi i Lofotposten lese om evakuerte som gjennom avvisninger fortalte hvor de var, mens de samtidig etterlyste adressen til slekt og venner. Vi kunne også lese om de alliertes framganger på alle fronter, og alle, inklusive tyskerne, skjønte at krigen, som hadde vart i nesten fem lange år, nærmet seg slutten.

Så opprømt 8.mai, og Tyskland kapitulerte. Skolene fikk fri, og det var et yrende liv i Kabelvågs gater. I Storgata var der rigget opp en stor høyttaler, og fra den hørte vi fredsklokkene fra BBC og slagene fra Big Ben. Så fulgte siste nytt, fulgt av formaning fra Konge og Regjering

om å vise ro og sindighet, og om ikke å provosere den tyske stridsmakt. 8. mai var det flere enn londonregjeringen som fryktet at de hundretusener av tungt bevæpnede tyske soldater som ennå befant seg i Norge, ville fortsette kampen. Men heldigvis, slik gikk det ikke. Tyskerne på "Kreta" og i "Tunis" hadde en slags selvpålagt husarrest. De få tyskerne vi så, var uten våpen, og var iført hvite armbind. Men derimot dukket norske hjemmefrontsoldater opp, noen iført grønne armbind og gevær, og andre i stilige, norske uniformer. Disse sørget for ro og orden. Og ved siden av å arresterte norske nazister, tok de seg av de jentene som hadde pleiet omgang med tyskerne. Noen av disse ble beordret til å vaske brakker eller steder hvor tyskerne hadde holdt til.

En tysk soldat så jeg i huj og hast, og på åpen lastebil, bli bragt til Svolvær etter et selvmordsforsøk, som etterhvert viste seg å ha lyktes. Etter et par dager, ankom over Narvik den første kontingenten med norske milorgsoldater, og ble

Polititroppene ankommer Kabelvåg, og folk går mann av huse for å være vitne til dette store øyeblikket.

møtt av hundrevis begeistrede kabelvågværinger, som marsjerte med troppene, og så dem vel innkvarterte i en av ingeniørboligene på Finneset.

Så opprømt 17.mai 1945, og Kabelvågs beboere ble tidlig på morgenen igjen, etter fem lange år, vekket av skytebas Rudolf Olsens kraftige dynamittsalutt. Skoleelevene var, til tross for krigstid og rasjonering, stivpyntede og iført det beste som kunne framtrylles. Syttendemaissäler og flagg ble funnet fram. Syttendemaikomiteen og Kabelvåg Musikkforening var på plass, og ledet an i toget under ledelse av den mangeårige dirigenten, Knud Knudsen Wold. Og som ivrig deltager tør jeg hevde at hverken før eller senere har musikken og hurraropene runget så høyt og friskt gjennom Kabelvågs gater som hin vakre maidag. Prosjesjonen, som også omfattet elever og lærere både fra realskolen og gymnaset, tok en sving oppom Tuberkulosehjemmet, hvor pasienter og stab ga oss en jublende velkomst, før gledetoget under full musikk fortsatte til kirken,

hvor prost Skjeseth ledet takkegudtjenesten. Den store kirken var fylt til siste plass, og da orgeltonene til Elias Blix's "Gud signe vårt dyre fedreland" lød under det mektige kirkehvelvet, og de mange framtrøtte sluttet seg fulltonende til, da først var det liksom at jeg fattet at krigen endelig var over, og at Norge igjen hadde gjenfunnet sin frihet. Prost Kristen Skjeseths preken ble for alle tilstedeværende en gripende opplevelse. Gjennomgangstemmet i prekenen var, slik jeg husker det, at vi alle skulle vise takknemlighet og glede for at Gud hadde gitt oss fred. Og til tross for at Skjeseth personlig hadde lidd de smerteligste tap som følge av krig, talte han inderlig om forsoning, og om det å ikke bære nag mot våre fiender.

Ca. tre uker senere lyktes det mine foreldre å anskaffe skjorte og konfirmasjonsdress hos P. Kolflaath, hvoretter jeg ble konfirmert i kirken av den aldrende prost. Og der og da startet mitt farvel til "Min barndoms dal".